

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

Maxsus son.

Tahrir hay'ati:

Baxtiyor SAIDOV
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANIYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'liqin SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qo'choqbo YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Yuliyana MUSURMANOVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67

e-mail: til_adabiyoti@mail.uz
web-sayt: www.tilvaadabiyoti.uz

Jurnalidan ko'chirilgan maqolalar "Til va adabiyot" ta'limi dan olinadi, deb izohlanishi shart.

Jurnalda nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat ma'nosini nazariy ravvoflik kelmaydigan fikr-mulohazalari hisoblanishi mumkin.

Tahririyatga kelgan og'ayimlar taqdir qilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

Biomassazh. 2022.25.06. da topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84/8. Sharti bosma tabaqi 8.0. shkalasi-gammatasi. 10, 11 kepl. »ECO TEXTILE PRODUCT» MCHJ bosma-xonalarida chop etildi. Manzil: Toshkent sh. Mirobod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy. Bayramta ... Adali 200 nusxa. Bahosi kelishilgan narxda.

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

jurnali

ISSN 2615-9125

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРЫ
LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PUBLIC EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

MUNDARIJA

G'afurjon Muxamedov. Toshkent viloyat chirchiq davlat pedagogika instituti - 5 yoshda	2
DOLZARB MASALA	
Rayxon Rasulova. Og'zaki va yozma nutq - komilik belgisi	
ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR	
Feruza Murodova. Maktab adabiyot darslarida hikoya janri o'qitish texnologiyasi	7
Sarvinov Berdiyeva. O'quvchilarda matn bilan ishlash va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik-psixologik omillari	8
Ruxsora Murodova. ona tili ta'limida nostonant testlardan foydalanish usullari	11
Tojixon Sabitova. Maqolalar badiyatiga doir	12
Sirdaryoxon O'tanova. Adabiy qahramonlar ruhiyati va tasvir muhsarakligi	14
TAAHLIL	
Mohizhar No'monova. Hamid Olimjon lirikasida epitetning semantik-stilistik xususiyatlari	16
Gulmira Komilova. Tilshunoslikda lingvokulturologiya	18
Nilufar Axtalova. O'tkir Hoshimov ijodida obraz yaratish mahorati	20
Umid Shermatova. Taqqaslashirilgan adabiyot ta'limida binar metodik usullar	22
O'tkir Islomov, Gulzoda Bekmuratova. Madaniy nutq - behalo ma'naviy boylik	22
Adiba Davlatova. So'zning asl ma'nosini - shoirning asl dardi	24
Nodira Xoligova, Humoyun Umaraliyev. Komil inson masalasi - jamiyat masalasi	28
Iroda Xoligova. Hamza Hakimzoda niyozining dramalarida monologik nutqning o'rni	30
Nizomiddin Bozorov, Ulug'ov Chorfiyeva. Dramatik asarlarda makon, zamon va badiiy tilning komparativ qirralari	32
Bahorov Eshmanova. Ingliz va o'zbek maqollarning kognitiv-qiyosiy tahlili	34
Ziyoda Usmonova. Ta'lim tizimiga oid kutuzatish, tahlillar va takliflar	36
Gulshodaxon Tojiboyeva. Abdulla Qodiriy va zamondoshlari ijodida ayollar obrazining muhsarakat jihatlari	38
Emina Achilova. O'tkir Hoshimovning "urushning so'ngi qurboni" hikoyasida psixologik tasvir	40
Musajon Tadjibayev. Germenivtkada psixologik talqin muammolari	42
TADQIQOT	
Hoshimjon Quchqorov. Tarjimon, tarjima va matn	44
Nafisa Rahmanova. Nizomiy va Navoiyning ota-o'g'il munosabatlari haqidagi qarashlari	46
Laylo Xasanova. Navoiy lirikasida obrazni ifoda etishda ritm va mazmun uyg'unligi	49
Arofotoy Muynidina. O'zbek milliy uyg'unlash adabiyoti vakillari ijodida muvashshah san'ati	51
Mohilul Mavlonova. "Farhod va Shirin" dostonida shopur obrazi talqini	53
Nizomiddin Bozorov, Mohira Hayitova. Samimiyatning teran badiiy ifodasi	55
Ra'no Xayrullayeva. O'quvchilar nutq madaniyatini takomillashtirish, nutqini o'stirish yo'llari va vazifalari	58
Nafisa Muratova. Maktabda tarixiy so'zlar mavzusini o'tishning o'ziga xos usullari	60
Abdushukur Shofqorov. "O'zbek tilining to'zli lug'ati" dagi dialektal so'zlar	63
Rahmatilla Norbekov. Mung'lig' qalbar kuchlisi	65
KICHIK TADQIQOT	
Qodirjon Mo'yidinov. Sud nutqi lekksikasida o'zlashtirish so'zlar	67
Shahnoza Azimjonova. Akademik Naim Karimovning ijodkor portretini tarixiy jarayon zaminida o'rganish mahorati	69
Xosiyat Abdug'ahhorova. Mustaqil so'z turkumlarida antisemik munosabatlarning ifodalaniishi	70
Dildora Yorbulovala. Hamza hakimzoda niyozining ashularida xotin-qizlar mavzusi	72
Aziza Avezova. Alisher Navoiy "turkiylar choseri" mi	73
Nodira Xoligova. Millat va jamiyatning badiiy in'ikosi	76
Hikmat Hikmatov. Adabiyot darsida yangi - xamsa" metodidan foydalanish usullari	78
Xumoyun Umaraliyev. Hamza Hakimzoda Niyozining she'riyatida er va bilim talqini	80

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining
Filologiya va Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashridir.

ko'nikmalari bilan tanishdik. Milliy darsliklarimizda ham matn va lug'atlar bilan ishlash darslari fanga ajratilgan soatlarning salmoqli qismini egallaydi. Matnlar mavzu jihatidan rang-barang. Har bir matnga mos ravishda mashq va topshiriqlar tizimi ustida ishlash zarur. 5-, 8- va 11-sinfda berilgan matn va lug'atlar ustida ishlash darslari ancha takomillashib, dunyo standartlari talablariga yaqinlashgani quvonarli hol. Shu o'rinda ayrim mulohazalarimizni bildirib o'tishni joiz deb hisoblaymiz:

1) eng avvalo, matn uchun milliy adabiyotimiz durdonalari sanalgan badiiy asarlardan yaxlit, tugul ma'noga ega bo'lgan qismini tanlab olish zarur;

2) matn mavzulari o'quvchini qiziqitira olishi va yangilik ulashishiga alohida ahamiyat berish lozim;

3) matnlarning mazmuni turli fan doiralari qamrab olmoq¹, integratsiyalashgan ta'limga yo'naltirilgan bo'lishi kerak;

4) matn doirasida berilgan lug'atlar soni va sifatiga alohida ahamiyat berish shart. O'rganilgan yangi so'zlar o'quvchining faol lug'ati tarkibidan joy olishiga erishish ona tili ta'limi oldida turgan muhim vazifalardan biri sanaladi;

5) berilgan matn doirasida o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga, mustaqil izlanishga majbur qiluvchi savol va topshiriqlar tizimini ishlab chiqish dardkor;

6) grammatik qoidalarga mos misollar ham matn strukturalari va semantikasidan kelib chiqib berilishi kerak. Bu holatda o'rganilayotgan matn va grammatik nazariya asosida o'quvchining ham matn mazmunini, ham nazariy ma'lumotni eslab qolishi osonlashadi.

Shu o'rinda amalda qo'llanilayotgan 9-sinf ona tili

darsligidan o'rin olgan 7 ta matn va lug'atlar bilan ishlash darslarining deyarli barchasida mashq va topshiriqlar yaxlit matn doirasida emas, balki alohida olingan mikro-matnlar asosida tuzilganiga guvoh bo'lamiz. Ularning ayrimlari hatto matn berilmagan. Badiiy asarlardan alohida parchalar gap holida o'quvchiga havola etiladi. O'quvchining mantiqiy fikrlashi va kognitiv bilish doirasini kengaytirishga yo'naltirilgan topshiriqlar deyarli mavjud emas. Asosiy urg'u nazariy qoidalarni o'zlashtirishga qaratilgan. Ayrim savollar takror holatda qo'llanilgan.

Xulosa qilib aytish mumkinki, matn va lug'atlar ustida ishlash darsida asosan mashqlar va topshiriqlar matn yuzasidan berilishi va o'quvchini mustaqil faoliyatga undashi muhimdir. Birgina misol, 2-darsda berilgan 3 ta matnning biror yerida "tafakkur" so'zi uchramaydi. [6; 7] Lug'at sifatida esa faqat "tafakkur" so'zining ma'nolari berilgan. Bu yoshdagi o'quvchilarga *mukammal, voyaga yetmoq, fujia, umr, zo'ye ketmoq, ilmiy ish yoqlamoq* kabi matn tarkibida berilgan, o'quvchi psixologiyasiga ta'sir etuvchi so'zlarning ham izohini tushuntirish, bu so'zlarning zamiriga yashiringan ma'nolari o'quvchining qalbiga joylash kerak. Ularda umming bebaho ne'mat ekani va undan oqilona foydalanish, har bir o'tayotgan onning qadriga yetish hissini shakllantirish, o'z hayoti va o'zgarlar taqdiri uchun mas'uliyat, daxldorlik tuyg'usini tarbiyalash berilgan matn oldiga qo'yilgan muhim vazifa hisoblanadi. Bunday darslarda o'quvchilar nafaqat ta'limiy va tarbiyaviy, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'z-o'zida tarbiyalashi muhim sifat sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. NCERT Book, Class 8, English. Chapter 1.
2. Shabanov D. Chet tili o'qitish metodikasi va zamonaviy texnologiyalar. – Toshkent, 2009.
3. Doç. Dr. Mustafa Isen, Yrd. Doç. Dr. Leyla Karahan, Dr. Kümil Akarsu. Türkçe Orta okul 2. – Ankara, 1994.
4. uz.alinks.org
5. Ziyamuxamedov J. Xitoy tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: TDSH, 2020.
6. Mahmudov N., Nurmonov A., Sobirov A. Ona tili. Umumta'lim maktablarining 9-sinfi uchun darslik. – Toshkent: Tasvir, 2014.

Gulshodaxon TOJIBOYEVA,

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti
Gumanitar fanlar fakulteti 2-bosqich magistranti

ABDULLA QODIRIY VA ZAMONDOSHLARI IJODIDA AYOLLAR OBRAZINING MUSHTARAK JIHATLARI

Abdulla Qodiriy o'zbek romanchiligi asoschisi, o'zbek adabiyoti rivojiga munosib hissa qo'shgan buyuk shoir va yozuvchi, dramaturg va publitsist. U buyuk qalamnavis bo'libgina qolmay, haqqo'y va haqiqatparvar inson edi. Uning asarlari o'zbek xalqi hayotiga bag'ishlangan. Abdulla Qodiriy (Julqunboy) 1894-yil Toshkentda ba-

daviat savdogar oilasida tug'ilgan. Yoshlik va o'smirlik yillaridagi muhit savdogarlar, boylar va kambag'al dehqonlar, iqtidorli hunarmandlar, doim muhtojlikda kun kechiruvchi kosiblar va yersiz dehqonlardan iborat bo'lgan. Ushbu mehnatkash odamlar dunyosi, shuningdek, shahar ziyolilari bo'lajak yozuvchi shakllanishida

muhim o'rin tutdi. Abdulla Qodiriy yoshligidan uzoq umr kechirgan (102 yil umr ko'rgan) va ko'pni ko'rgan otasining hikoyalari tinglab, undan sezgir kuzatuvchanlikni meros qilib olgan. Uning otasi bog'dorchilikni juda yaxshi ko'rgan, shu sababli Qodiriy o'zini bog'bonning o'g'liman, deya e'tirof etadi. Abdulla Qodiriy avvaliga musulmon maktabida (1904–1906), keyin rus-tuzem maktabida (1908–1912) o'qib, muvaffaqiyatli yakunlaydi. 1912-yilga kelib, Abdulla Qodiriyning birinchi adabiy tarjimalari boshlandi. O'zining ilk nashr etilgan asarlari — "Xotinboz" (1915) va "Baxtsiz kuyov" (1915) hikoyalari eski o'zbek turmushi chizgilarini hajviyona ifodalangan. 1915–1917-yillar Qodiriy Abdul Qosim madrasasida arab va fors tillarini astoydil o'rganadi. Yozuvchining inqilobdan avvalgi asarlarida jadidchilik ta'siri seziladi.

Abdulla Qodiriy o'z xalqining hayotini birovlar orqali va kitoblardan bilgan emas, u bevosita odamlar bilan suhbat qilib, ularning alohida jihatlarini o'ziga singirdigan. Maktab va madrasada tahsil olib yurgan yillari Navoiy, Lutfiy, Muqimiy, Furqat, Cho'lpon, Fitrat va boshqa o'zbek adabiyoti mumtoz ijodkorlarining asarlari mutolaasi bilan qiziqadi. Ushbu o'ziga xos yozuvchi ikki asr bo'sag'asida — mukammal, qarama-qarshi, ijtimoiy, siyosiy va axloqiy iztiroblarning notinch davrida shakllangan. Albatta, bu davrlar uning asarlarida ham qarama-qarshi, ijtimoiy va turmush xurofotlaridan erkin bo'lmagan sezilarli iz va dunyoqarash qoldirdi. Umuman olganda, Abdulla Qodiriyning adabiy izlanishlari doimiy ko'tarilishlar, ajoyib ijodiy siljishlar bilan belgilangan. Qodiriyning ijodiy javohiri — "O'tkan kunlar" (1926) va "Mehrobdan chayon" (1929) tarixiy romanlari o'zbek adabiyoti tarixi mavzusidagi ilk asarlardir. Abdulla Qodiriyning tarixiy mavzuga bo'lgan qiziqishi o'z xalqining o'tmishini tushunishga bo'lgan intilishi, uning sabri, mehnatkashligi, xalqning ozodlik va mustaqillik sari qahramonona kurashi bilan izohlanadi.

1961-yil rus tilida chop etilgan "Mehrobdan chayon" romanining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shundaki, yozuvchi o'zbek xalqi hayoti va tarixini, davr ranglarini yorqin va sidqidildan ifoda etib bera olgan, qahramonlar fe'l-atvorini XIX asrning 40-yillariga xos sharoitlarda ochib bera olgan. Bu bilan Abdulla Qodiriy o'zbek tarixiy romannavistligiga asos soladi. O'zining "Mehrobdan chayon" romanida yozuvchi haqiqat yo'nalishi an'analarini sezilarli boyitgan, qahramonlarning psixologik shakliga muhim hissa qo'shgan, insonning ichki dunyosini ifoda etishning yangi usullarini ochgan, qahramonlarning fe'l-atvori o'zgarishini ko'rsatib bergan. "Mehrobdan chayon" romani — ikki asr bo'sag'asidagi Turkiston jamiyatining ijtimoiy, axloqiy hayotlari haqidagi yo'y-ro'st asar. A.Qodiriy xalqning feodal tuzumdagi hayot tarzining o'ziga xos mohiyatini ochib berishga intilgan, hukmdorlarning ishlari va fe'l-atvorini ko'rsatadi. Ushbu ziddiyatlar tanqatavor emas, ular qahramonlarning og'ir turmushidan kelib chiqadi — Abdurahmonning ayolni o'ziga bo'yusundirish istagi va Shohidbekning fitnalarga qaramay, Anvar va Ra'no bir-birini chinakam sevardi va oila qurishga harakat qiladi.

Go'zallik, halollik, oiljanoblikka intiluvchi Ra'no fe'l-atvoriga xos — samimiy, toza niyatli, ma'nan sodda va ochiq qiz ko'rinishida namoyon bo'ladi. U Anvarni toza, yorqin sevgi ila beg'araz va sadoqat bilan yaxshi ko'radi. Anvar — mardlik timsoli, adolatli, cheskiy vildon egasi.

Abdulla Qodiriy "Obid ketmon" qissasi, shov-shuvga sabab bo'lgan "Shirvonlik Mallaboy aka", Unvanm, dek, o'zbek adabiyoti tarixiga sezilarli hissa qo'shgan boshqa ko'plab ocherk va hikoyalar muallifi. "Abdulla Qodiriy o'zbek adabiyotiga momaqaldiroq kabi kirib kelib, yorqin chaqmoq kabi barchanang e'tiborini o'ziga qaratdi", deb yozadi Izzat Sultonov.

Ushbu so'zlarning haqqoniyligini qozoq yozuvchisi Muxtor Avezov ta'kidlab, alohida qayd etadi: "Yoshligimizda Abdulla Qodiriy romanlarini berilib o'qir edik. Biz uning inson fe'l-atvorini yasash, bizgacha inson ehtiroslarining tug'yoni yetkazib berish mahoratidan hayratlanardik". O'zbek adabiyotida roman janrining asoschisi Abdulla Qodiriyning ko'plab asarlari qator Sharq hamda MDH mamlakatlarda e'tirof qozondi.

Yuqoridagi Ra'no obrazi, o'zbeklarning orzusidagi qizni gavdalantiradi. Uning ko'plab asarlarida ayollar obrazi o'ziga xoslikni kasb etgan. Uning asarlari orqali biz o'sha davr tarixini, ijtimoiy ahvolini, siyosiy jarayonlardan tortib eng kichik jabhalargacha ko'ra olamiz. Uning asarlari shu qadar keng qamrovliki, uni o'qigan oddiy xalq ham, ziyoli qatlam ham o'ziga nimadir ololadi. Uning shunday yetuk asarlaridan biri "Diyor Bakr" hisoblanadi. Mazkur asardan o'rin olgan kichik maqola va hikoyachalarda Qodiriyning ichki dunyosi, xolis so'zi, jur'ati va insoniy burchi kabilik asar etadiki, buni ziyar kitobxon satrlar orqali yozuvchining qalb og'riqlarini his qiladi. Bu jarayonda davr va turmush talabi inson ehtiyoj, qarashlari hamda manfaatli ekanligini ijodkorning kichik asarlari asosida kuzatishimiz mumkin.

Ushbu asar 1910–1920-, 1930-yillardagi matbuot matni asosida tayyorlandi. Unda ayollar timsoli ham o'ziga xos. Asarda o'sha davr nafasi ufuq turadi. Xususan, "Juvonboz" asarida keltirilgan Soliha obrazi eriga vafodor ayol timsolini ko'zimiz oldida gavdalantiradi. U erining maktubini kutadi, maktub kelgach, o'zida yo'q suyunib ketadi. Lekin uning eri yaxshi, samimiy inson bo'lgani bilan Solihaning farzandi besiqolboz bo'lib, taqdir uning farzandidan kuydiradi. Demak, o'sha davrda besiqolbozlik jamiyat kushandasiqa aylangan.

"Baxtsiz kuyov" asaridagi Rahima obrazi yorga va fodor, yori uchun o'z jonini fido qiluvchi ayollar timsolini gavdalantiradi. U yorining qiyin ahvolini ko'rib yuragi achishadi, yori uchun hatto o'z jonini fido qiladi. Bu asar qahramoni Rahimaning eri to'y orqasidan katta qarzga botib, qiyinchiliklar girdobida qoladi. Ana shu holat asarning asosini tashkil etadi. Undan tashqari, "Jinlar bazmi", "Uloqda" hikoyalari ham ayollar obrazi uchraydi. Undagi ayollar shox's, dard-g'amdan yiroqroq ayol obrazi sifatida gavdalanadi.

Abdulla Qodiriy asarlarida o'ziga xos obraz yaratgan ayollar — Kumush, Ra'no, Soliha, Habiba, umuman olganda, mard, jasur, yori uchun jonini berishga tayyor

kuchli ayollardir. Abdulla Qodiriy o'z asarlarida kuch-siz ayollarni tasvirlashdan ko'ra kuchli ayollarni tasvirlashga intilgan, chunki u o'zbek ayollarini ana shunday kuchli, matonatli bo'lishini orzu qilgan, desak mubolag'a bo'lmaydi.

Qodiriy asarlaridagi ayollar obrazi va Cho'lpon, Hamza asarlaridagi ayollar obrazlari bir-biridan farqlidir. Negaki, Qodiriy asarlaridagi ayollar obrazida hurlik holatlari kuzatilsa, Cho'lpon va Hamza asarlaridagi ayollar obrazida ayollarga o'tkaziladigan zug'um ko'plab uchraydi.

Cho'lponning "Kecha va kunduz" asaridagi Zebi timsolini oydinlashtiramiz. Zebining illosizligi o'sha davr ayollari ekransizligi sifatida ochib beriladi. Zebi – hurkak ohu kabi go'zal va illosiz. Uning qalbi shu qadar tozaki, yomonlik haqida o'ylash nima ekanligini ham tushunib yetmaydi. U insonlarni sevil yashaydi. Razolat to'lib yotgan dunyoga muhabbat ko'zi bilan boqadi, biroq jaholat tozalik va go'zallik bilan kelishmaydi, go'dakday beg'ubor bo'lgani uchun ham bag'ri ifloslik va kirga to'la hayot uni sig'dirmaydi, hayotning shafqatsiz va badbo'y havosida uning nafasi bo'g'iladi va hayot uni ayovsiz taqdir hukmiga topshiradi.

Hamza Hakimzoda Niyoziyning "Zaharli hayot yoxud ishq qurbonlari" asarida ayol obrazi sifatida Maryamni ko'rishimiz mumkin. U ilmga tashna madaniyatli va ma'rifatlil ayol timsoli sifatida gavalangan. Ushbu asarda ma'rifatlil insonning jaholat va g'afatlil zindonidagi fojiali taqdirini ko'rsatishni maqsad qilib olgan. Ushbu asar janrini Hamza "Turkiston maishatidan olingan qiz va kuyov fojiasi" deb ataydi. Dramaturg pyesaning dastlabki sahnasidayoq qahramonlar o'zlariga munosib bo'lmagan, ular qalbidagi muhabbat gullarini xazon qilishga tayyor bir muhitda yashayotganini ko'rsatadi.

Avloniyning "Advokatlik osonmi?" dramasidagi ayol obrazi sifatida Mehriniso timsolini ko'rishimiz mum-

kin. Mehriniso – 32 yoshli ayol. Eridan jabrlangan ayol obrazi. Mehriniso jabrdiyda ayollar timsoli. Mehriniso eridan jabrlangan ayollarning ma'naviy timsoli sifatida yoritiladi. U yordam so'rab Davronbekning yoniga ketadi. O'n besh yildan beri zolim qo'lida majruhga aylangan ayol o'z haq-huquqi uchun, shu insondan ajrash uchun harakat qiladi.

Mehriniso ayadek o'sha davr ayollar timsolini boshqa asarlarda ham uchratishimiz tabiiy. Zebi timsolini keltirsak ham, bunga dalil bo'la oladi. Mehrinisodan ham, Zebidan ham inon-ixtiyor so'ralmay, turmushga berib yuboriladi. Bunda ularni xuddi bir hayvondek, quldek sotib yuborishgani inson qalbidagi g'atali hissiyot paydo qiladi. Zebidan ham, Mehrinisodan ham so'ramay taqdirini hal qilishadi, ular tanlagan taqdirida bu mushtiparlar jabr tortadi. Bu asarlar orqali ayollar erkinligi uchun harakat, ularning ixtiyorini o'ziga berish lozimligi jadidlar tomonidan ilgari suriladi.

Ayollarning erk-ozodligi, ilm-ma'rifatga qiziqishi, ota-onasi ra'yidan chiqolmay taqdir hukmiga bo'yin egishi asarlarda bir-biriga qarama-qarshi konflikt tarzda jadid adabiyoti mafkurasini yoritib bera oldi. Xususan, Abdulla Avloniyning "Advokatlik osonmi?" asaridagi ayollar timsoli ham, Cho'lponning kichik-kichik hikoyalardan tortib, katta janrdagi barcha asarlarida, barcha-barcha ma'rifatparvar ijodkorlar ijodida ayollar timsoli o'ziga xos mavzuga aylana oldi. O'sha davr nuqtayi nazaridan kelib chiqib, ayollarni qul sifatida baholash, ayollarni nazir sifatida taqdim etish, ularni o'z erkidan, ilm-ma'rifatdan yiroq qilish holatlari ko'plab uchrab turishi jadid adabiyotida chinakam mavzuga aylandi.

Haqiqatan ham, ma'rifatparvarlarimiz o'z asarlari orqali ayollar ozodligi, erkinligi uchun kurash olib borishgani o'sha davr asarlaridan ko'zga tashlanib turadi. Bu esa hamma davrda ayollarga hurmat-e'tibor mavjud bo'lganligidan dalolatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirvaliyev S. Abdulla Qodiriy. – Toshkent: Fan, 2004.
2. Mirzayev S. XX asr o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2005.
3. Qodiriy A. O'tkan kunlar. – Toshkent: Navro'z, 2019.
4. Qodiriy A. Diyori Bakr. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
5. Qodiriy A. Mehriniso chayan. – Toshkent: G'ulom nomidagi NMIU, 2017.
6. Cho'lpon. Kecha va kunduz. – Toshkent: Navro'z, 2018.

Emina ACHILOVA,

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti
2-kurs magistranti

O'TKIR HOSHI MOVNING "URUSHNING SO'NGGI QURBONI" HIKoyasida PSIXOLOGIK TASVIR

O'zbek adabiyotining taraqqiyotida, ayniqsa, prozachilik rivojida tanilgan adib O'tkir Hoshimovning ham munosib hissasi bor. Uning yuzdan ortiq hikoy-

alari, o'nlab qissalari, millatimizning yaqin o'tmishi va bugungi hayotini bir murakkabliklari bilan tasvirlagan uchta romani nafaqat o'zbek kitobxonlari, balki ja-